

askeri merak eden Mansûr onun Ma'n b. Zâide olduğunu öğrenince kendisini affetti ve takdirlerini ifade etti. Bu tarihten itibaren Ma'n'in ikbal günleri yeniden başladı ve halifenin yakınları arasına girdi. 142 (759) yılında Mansûr güçlü bir kabileden gelmiş olmasını da dikkate alarak Ma'n'i Yemen valiliğine tayin etti (Taberî, VII, 506-508). Onun, yönetimi sırasında kabileci bir anlayışla hareket edip mensup olduğu Benî Rebia dışındaki Yemenliler'e karşı son derece sert davrandığı nakledilmektedir. Ancak Yemen'de sükûneti ve istikrarı sağlamayı başardı. Ma'n'in, Hadramut'ta isyan çıkaran Hâricîler'in üzerine bazı rivayetlere göre mevcudu 40.000'e ulaşan bir ordu sevkettiği, çatışmalarda 15.000 Hâricî'nin öldürüldüğü zikredilmektedir.

Ma'n b. Zâide, 151'de (768) Halife Mansûr tarafından Yemen valiliğinden alınarak sık sık karışıklıkların çıktığı Sistan (Sicistan) valiliğine tayin edildi. Bu arada bir müddet Azerbaycan valiliği yaptığını bildiren rivayetler de vardır. Halife Mansûr'un mahallî hükümdarlara karşı aldığı sert tedbirlere rağmen vergilerin düzenli biçimde tahsil edilemediği Sistan'a giden Ma'n ilk olarak bu meseleyi ele aldı. Vergi tahsilâtı için âmillerini çeşitli bölgelere gönderirken Türk Hükümdarı Rutbîl'e mektup yazarak ondan Haccâc b. Yûsuf zamanında ödemeyi taahhüt ettiği vergiyi yollamasını istedi. Ancak Rutbîl'in daha az miktarda vergi göndermesi üzerine ordusuyla ülkesine karşı sefere çıktı. Rutbîl'in yaz mevsimini geçirmek için Zâbülistan'da bulunduğu sırada ülkesini fethedip çok sayıda esir ve bol miktarda ganimet ele geçirdi. Ardından kış mevsiminin ağır şartları dolayısıyla Büst şehrine gitti. Burada iken kendisine suikast düzenleyen bir grup Zerenclî Hâricî tarafından öldürüldü. Onun genellikle 151 (768) yılında katledildiği bildirilmekle beraber 152'de (769) öldürüldüğü de söylenir (Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, XIII, 425).

Bir asker olmanın yanı sıra cömertliği ve şairleri himaye etmesiyle de tanınan Ma'n b. Zâide, Arap darbimesellerinde cömertliğiyle anılan kişilerden biridir. Şairlerden Mervân b. Ebû Hafsa onun hakkında yazdığı methiyeler sayesinde aldığı ödüllerle büyük servet edinmiş, ölümü üzerine de mersiyeler kaleme almıştır. Hatta Ma'n hakkındaki bir övgüsünü aşırı bulan Abbâsî halifeleri Mansûr ile Mehdî-Billâh'ın Mervân'ı bir yıl saray meclislerine kabul etmedikleri rivayet edilir. Ma'n b. Zâide'nin oğullarından Zâide b. Ma'n, Mehdî-Billâh

döneminde zındıklıkla suçlananlar arasında bulunuyordu. V. (XI.) yüzyılda Yemen'de hüküm süren Suleyhîler devrinde Hadramut 455-476 (1063-1083) yıllarında Ma'n b. Zâide'nin soyundan gelen bir aile tarafından yönetilmiştir. Tarihçi, muhaddis ve hâfiz-ı kütüb İbnü'l-Fuvatî de (ö. 723/1323) Ma'n b. Zâide'nin soyundandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 420, 425, 431; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 582-583, 677-678; a.m.f., *Ensâb*, IV, 138, 145-146, 235-236, 238; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 389-400, 448, 462-463; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VII, 373, 415, 452-453, 505-508; VIII, 40-41, 64-66, 69; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1422/2001, XV, 316-325; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), VII, 293; VIII, 30, 149-150, 160-164; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1417/1997, IV, 370, 397; V, 30, 86-87, 173, 174, 200; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 190-191, 244-254; VI, 314, 318-319; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 141-160*, s. 6, 7, 352, 630-636; a.m.f., *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 97-98; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1413/1998, XIII, 245, 336-337, 423-425, 546, 615; K. V. Zettersteen, "Ma'n b. Zâida", *IA*, VII, 273; H. Kennedy, "Ma'n b. Zâida", *EP* (İng.), VI, 345.

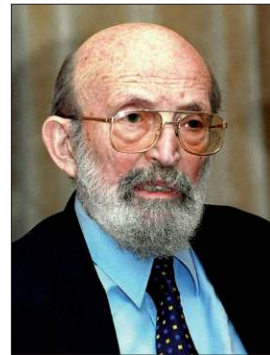
MAHMUT KELPETİN

MANGO, Andrew

(1926-2014)

Tarihçi
ve araştırmacı yazar.

14 Temmuz 1926'da İstanbul'da doğdu. Deniz ticaretiyle uğraşan Levanten bir aileye mensuptur. XIX. yüzyılda Sakız'dan İstanbul'a gelen baba tarafından büyük dedesi Ceneviz kökenliydi ve Katolik olarak vaftiz edildiği halde İstanbul'da Ortodoksluğu benimsemişti. Babası Alexander, İngiliz tâbiyetine geçmiş bir hukukçu, annesi Adalaide Damonov ise ebeveynlerinin ölümü üzerine 1920'de İstanbul'a gelmiş Bakü kökenli bir mülteci idi. Andrew Mango'nun kardeşlerinden Cyril, Oxford Üniversitesi'nde Bizans ve Modern Yunan

Andrew
Mango

Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çalışan ünlü bir tarihçidir. Diğer kardeşi Anthony ise Birleşmiş Milletler'de görev yapmıştır. Kardeşleriyle birlikte Türkçe'nin yanı sıra İngilizce, Yunanca, Fransızca, Rusça, İtalyanca ve İspanyolca'nın da konuşulduğu "polyglot" bir aile ortamında büyüyen Mango, English High School for Boys'a (bugünkü Nişantaşı Anadolu Lisesi) devam etti.

Büyük buhran sonrası ailenin ekonomik durumu bozulunca Mango, Ankara'ya gidip Britanya Büyükelçiliği'nin basın bürosunda ve Anadolu Ajansı'nda mütercim olarak çalışmaya başladı. Ankara'daki görevi sırasında Türkler'le sosyalleşme ve Türk-Osmanlı kültürünü daha yakından tanıma imkânı buldu. Hem İngiliz hem Türk bakış açısını edindi. 1947'de Londra'ya gitti. School of Oriental and African Studies'te Arapça ve Farsça üzerine uzmanlaştı. 1955'te *Studies on the Legend of Iskandar in the Classical Literature of Islamic Persia, with Special Reference to the Work of Firdawsî, Nizami and Jami* adlı teziyle doktor unvanını aldı. Ancak akademisyen olarak çalışmaya devam etmedi. BBC Denizaşırı Servisi'nin Türkçe Masası'nda çalışmaya başladı. 1958'de Türkçe program organizatörü, 1972'de Güney Avrupa Dilleri Servisi'nin müdür yardımcısı, ardından müdürü oldu. 1986'da emekliye ayrıldı.

Mango başarılı gazeteciliğinin yanı sıra önemli çalışmalar yaptı. 1971'de çıkardığı *Discovering Turkey* adlı seyahat kitabının yanı sıra *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki 230 sayfalık "Atatürk" maddesini İngilizce'ye çevirdi. Birçok dergiye makaleler yazdı. 1994'te Türkolog Heath Lowry ile birlikte *Turkey: Challenge of a New Role* adlı bir kitap yayımladı. Bunu 1999'da yayımladığı, başyapıtı kabul edilebilecek *Atatürk: The Biography of the Founder of Modern Turkey* adlı eseri izledi. Ardından Atatürk dönemi sonrası Türkiye'deki siyasî gelişmeleri konu alan kitaplar kaleme aldı. Türkiye'de askerî darbelerin iç savaşı önlediği ve 1915 olaylarının soykırım olmadığı şeklindeki açıklamaları tartışmalara yol açtı. İyi bir Türkçe bilgisine sahip olan Andrew Mango, Londra'daki Türk diplomatlarıyla yakın ilişki içinde oldu; evi İngiltere'ye gelen Türk entelektüel, bilim adamı ve gazetecilerin uğrak yeri. Sürekli gelip gittiği Türkiye'de birçok üniversiteden fahri doktora aldı, aynı zamanda Devlet Üstün Hizmet Madalyasına layık görüldü. 6 Temmuz 2014'te Londra'da öldü.

Başlıca Eserleri: *Discovering Turkey* (New York 1971); *Turkey: The Challenge of a New Role* (Westport: Praeger 1994, Heath Lowry ile birlikte) (*Türkiye'nin Yeni Rolü*, trc. Şükrü Demircan – Erhan Yükselci, Ankara 1995); *Atatürk* (London 1999) (*Atatürk*, trc. Füsün Doruker, İstanbul 1999, 2004); *The Turks Today: Turkey after Atatürk* (New York 2004); *Turkey and the War on Terror* (London-New York 2005) (*Türkiye'nin Terörle Savaşı*, trc. Orhan Azizoğlu, İstanbul 2005); *From the Sultan to Atatürk* (London 2009) (*Sultan'dan Atatürk'e Türkiye*, trc. Cem Küçük, İstanbul 2011).

BİBLİYOGRAFYA :

“Interview with Dr. Andrew Mango: Turkey's Walk from 1923 to 2023: A Critique of the Past and Recent Political Challenges”, *Research Turkey*, 1/6 (2012), s. 6-15 (<http://researchturkey.org/category/interview/>); J. Fryer, “Andrew Mango Obituary: Writer on Turkey Who Produced a Notable Biography of Atatürk”, *The Guardian*, 21 July 2014; Özdem Sanberk, “Obituary for Andrew Mango (1926-2014)”, *Hürriyet Daily News*, 08 July 2014; Nevsal Baylas, “Bir Bilge Aydın: Andrew Mango”, *BBC Türkçe*, 14 Temmuz 2014 (http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/07/140714_andrew_mango.shtml); W. Hale, “Andrew Mango: 1926-2014”, *MES*, LI/1 (2015), s. 171-173.

EMRAH SAFA GÜRKAN

MÂNKDÎM ŞEŞDÎV

(مانكديم ششديو)

Ebü'l-Hüseyn Kıvâmüddin Ahmed
b. Ebî Hâşim Muhammed
el-Hüseynî el-A'râbî el-Kazvîni
(ö. 425/1034)

Zeydî-Mu'tezilî kelâmcısı.

Hayatına dair fazla bilgi yoktur. Nisbesinden anlaşıldığı üzere Kazvin bölgesinde doğmuştur. Pehlevîce'de “ayın yüzü” anlamına gelen **mâng-dîm** kelimesinin Arapçalaşmış şekli olan **Mânkđîm** (Mânekdîm, Mânkedîm) yüzünün güzelliği sebebiyle kendisi hakkında kullanılırken “altı dev şeytan” anlamındaki **Şeşdîv** isminin ona niçin verildiği bilinmemektedir. Nesebi Hz. Hüseyin üzerinden Hz. Ali'ye ulaşır. Bu sebeple tabakat kitaplarında kendisi için Hüseyinî nisbesi ve “seyyid” unvanı kullanılır. Muhtemelen nesebinin Hz. Hasan üzerinden Hz. Ali'ye ulaştığı şeklinde bir kanaatin varlığı sebebiyle tabakat yazarları Mânkđîm'in Hz. Hasan'ın soyundan gelmediğini özellikle vurgular (İbnü'l-Murtazâ, vr. 157^a; Ahmed b. Yahyâ Hâbis es-Sa'dî, vr. 283; Ebü'l-Hasan Abdullah b. Miftâh, I, 28).

şekilde kaydeden Muhallî'nin daha ziyade Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere verilen “şerîf” unvanını kendisi hakkında kullanması bir sehiv olmalıdır. Bazı kaynaklarda Mânkđîm için geçen “İmâm” (Ebü'l-Hasan Abdullah b. Miftâh, I, 28) ve “Müstazhir-Billâh” lakapları ise (Humejd b. Ahmed el-Mahallî, s. 292; İbnü'l-Murtazâ, vr. 157^a; İbn Fend, II, 693) ona bir ara kalkıştığı imâmet iddiasından dolayı verilmiştir. Ayrıca hayatının belli bir dönemini Rey'de geçirdiğinden eserinin bazı yazmalarında onun için Râzî nisbesi de kullanılır (Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*, neşredeninin girişi, s. 29).

Mânkđîm, Deylem Zeydîleri'nin imamı olan Müeyyed-Billâh Ahmed b. Hüseyin'in öğrencisidir. Onun Müeyyed-Billâh'tan hangi ilimleri okuduğuna dair bilgi yoksa da hocasının kelâm ve fıkıh ilimlerinde yetkin olduğu göz önüne alınırsa kendisinden bu iki ilme dair öğrenim gördüğü söylenebilir. Mânkđîm'in Müeyyed-Billâh'ın öğrencileri arasında ayrıcalıklı bir konuma yükseldiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Nitekim Müeyyed-Billâh 411 (1021) yılında Lencâ'da vefat ettiğinde cenaze namazını Mânkđîm kırdırıştır. Hocasının ölümünden sonra muhtemelen ilim tahsil etmek amacıyla Rey'e gitti. Burada 415'te (1025) vefat eden Kâdî Abdülcebbar'ın cenazesine katılanlar arasında ismi zikredilen Mânkđîm 417'de (1026) Lencâ'ya döndü. Bu sırada Zeydîler tarafından Müeyyed-Billâh'tan sonra imam kabul edilen kardeşi Ebû Tâlib Nâtık-Bilhak Yahyâ b. Hüseyin'e karşı Müstazhir-Billâh unvanı altında imâmet iddiasıyla ortaya çıktıysa da bu iddia Zeydîler tarafından kabul görmeyince tekrar Rey'e döndü ve burada vefat etti. Bazı kaynaklarda onun Nâtık-Bilhak'ın ardından imâmet iddiasında bulunduğu (Ahmed b. Yahyâ Hâbis es-Sa'dî, vr. 283), hatta ondan sonra imam kabul edildiği (İbnü'l-Murtazâ, vr. 157^a) yönünde rivayetler varsa da ikisinin ölüm tarihleri arasında bir yıllık sürenin olması ve Mânkđîm'in hayatının son döneminde Rey'de bulunması bu rivayetleri şüpheli kılmaktadır.

Mu'tezilî düşüncüyü Mu'tezile'nin on birinci tabakasından kabul edilen, hem Ebü Abdullah el-Basrî'den hem de Kâdî Abdülcebbar'dan ders okuyan Müeyyed-Billâh aracılığı ile taniyan Mânkđîm bazı modern çalışmalarda Kâdî Abdülcebbar'ın öğrencisi olarak nitelendirilse de (*Elr.*, I, 117; *The Encyclopaedia of Islam Three*, fas. 3, s. 10) kaynaklarda buna dair herhangi bir kayıt

yoktur. Nitekim Mu'tezile âlimlerinin zikredildiği Hâkim el-Cüsemî'ye ait *Şerhu 'Uyûni'l-mesâ'il* ve İbnü'l-Murtazâ'ya ait *Tabakâtü'l-Mu'tezile*'de kendisine yer verilmez. Ancak Kâdî Abdülcebbar'ın eserine ta'lik yazdığı göz önünde bulundurulursa Rey'de kaldığı sırada büyük ihtimalle onun derslerine katılmış olduğu söylenebilir. Öte yandan tedris faaliyetleri hakkında da herhangi bir bilgiye rastlanmayan Mânkđîm Şeşdîv'in hiçbir öğrencisinin adı bilinmemektedir.

Kaynaklarda kelâm ilmindeki yetkinliği özellikle vurgulanan Mânkđîm, muhtemelen olgunluk dönemini siyasî mücadelelerle geçirmiş olması sebebiyle fazla eser yazamamıştır. Bilinen tek eseri Kâdî Abdülcebbar'ın *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*'sine yazdığı ta'liktir. İbn Fend'in *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse* adıyla zikrettiği eser (*Me'âşirü'l-ibrâr*, II, 702) bazı kütüphane kayıtlarında *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse* ismiyle Mânkđîm Şeşdîv'e atfedilir (Vecîh, *Meşâdirü't-türâs*, II, 243; Rukayhî v.dğr., II, 655). Adından da anlaşılacağı üzere eser Mu'tezile'nin beş esasını oluşturan tevhid, adalet, va'd ve va'd, el-menzile beyne'l-menzileteyn, emir bi'l-ma'rûf ve nehiy ani'l-münker ilkelerinin ayrıntılı bir açıklaması ve bu ilkeler üzerindeki tartışmalarla ilgilidir.

Mânkđîm Şeşdîv'in *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse* üzerine ta'lik yazmak suretiyle kitabın aslından farklı bir eser telif ettiği kesin olmakla birlikte, bu kitabın Abdülkerîm Osman tarafından *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse* adıyla Kâdî Abdülcebbar'a izâfe edilerek neşredilen eser (Kahire 1965) olup olmadığı tartışmalıdır. Bu karışıklık eserin yazma nüshalarında her iki müellifin de isimlerinin zikredilmesinden kaynaklanmaktadır. Yazmalardaki kayıtlar, Mânkđîm'in *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse* üzerine bir ta'lik yazmasının adı geçen eser temelinde şekillenen yeni ve özgün bir eser ortaya koymak değil, Kâdî Abdülcebbar tarafından imlâ edilen eseri bazı küçük değişikliklerle rivayet etmekten ibaret olduğu şeklinde bir algının doğmasına yol açmıştır (Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*, neşredeninin girişi, s. 27-28). Abdülkerîm Osman tarafından (Kahire 1965) neşredilen eserin gerçekte Kâdî Abdülcebbar'ın *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*'si olmadığı ilk defa söyleyen Daniel Gimaret, neşri yapılan bu eserin halen kayıp bulunan *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse* üzerine Mânkđîm Şeşdîv tarafından kaleme alınan *Ta'likü Şerhi'l-Uşûli'l-ĥamse* (*Ta'lik 'alâ Şerhi'l-Uşûli'l-ĥamse*) adlı eser olduğunu iddia etmiş ve bu iddiasını kanıtlamak amacıyla